

СВІТОГЛЯД ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

THE WORLDVIEW OF GUARANTEES OF PROTECTION OF MILITARY SERVICEMEN IN UKRAINE

Безушко А.П., аспірант

Університет економіки та права «Крок»

В статті йдеться про світоглядне сприйняття правових гарантій взагалі та визначених гарантій прав військовослужбовців як полісемічної категорії, що залежна в міжнародно-правовому та національному вимірах.

Автор виходить з критичного ставлення до потреби гарантій визначених позитивним правом прав як прояву слабкості нормотворення, намагання нормотворця подолати прорахунки матеріального, процедурного та кадрового забезпечення дієвості норм права.

Гарантії прав військовослужбовців детерміновані міжнародним правом та можливостями держави, взятими під натиском її зобов'язаннями, видом самих прав та кореляцією їх зобов'язаннями державних органів та їх посадових осіб, рівнем культури населення. Наразі такі гарантії вбудовані в пентаді: гарантії прав людини – права державних службовців – права військовослужбовців – права військовослужбовців відповідно їх статусу – корельовані обов'язки державних органів та їх посадових осіб.

Наразі юридичні гарантії світоглядно стосуються прав та свобод людини, зокрема людини з особливим правовим статусом, що важливе для вітчизняної науки, де простежується чимала наукова спадщина, що слугує емпіричним підґрунтям досліджень сучасних вітчизняних та зарубіжних, але їх напрацювання не завжди доходять до практичної реалізації у правотворчості, а з іншого боку, матеріально-технічна база для проведення наукових досліджень є застарілою, і ми відстаємо від провідних наукових держав світу на кількадесять років (науковці користуються здебільшого ідеологічно застарілою термінологічною базою).

Запропоновано що гарантії прав військовослужбовців у подальшому повинні стати *пріоритетними* в моделювання їх забезпечення та адміністрування державними органами. Це слугуватиме престижності захисника вітчизни та збереженні її суверенітету. Така проблема вбачається в позачерговості забезпечення прав та вимог військовослужбовців перед іншими категоріями претендентів на обмежені ресурси та закріпiti в законі неможливість відмови від гарантій держави у майбутньому чи звужити обсяг таких прав та їх гарантій.

Ключові слова: військовослужбовці, гарантії, гарантії прав, забезпечення гарантій, позитивне право.

The article deals with the worldview of legal guarantees in general and specific guarantees of the rights of military servicemen as a polysemic category, which is dependent in international legal and national dimensions.

The author proceeds from a critical attitude to the need for guarantees of rights defined by positive law as a manifestation of the weakness of norm-making, the attempt of the norm-maker to overcome miscalculations in material, procedural and personnel support for the effectiveness of legal norms.

The guarantees of the rights of military servicemen are determined by international law and the capabilities of the state, taken under the pressure of its obligations, the type of rights themselves and the correlation of their obligations with the obligations of state bodies and their officials, the level of culture of the population. Currently, the following guarantees are built into the pentad: human rights guarantees - rights of civil servants - rights of military personnel - rights of military personnel according to their status - correlated obligations of state bodies and their officials.

Currently, legal guarantees ideologically relate to human rights and freedoms, in particular, to a person with a special legal status, which is important for domestic science, where a considerable scientific heritage can be traced, which serves as an empirical basis for modern domestic and foreign research, but their developments do not always reach practical implementation in lawmaking, and on the other hand, the material and technical base for conducting scientific research is outdated, and we lag behind the leading scientific countries of the world by several decades (scientists mostly use an ideologically outdated terminological base). It is proposed that guarantees of the rights of military personnel should in the future become a priority in modeling their provision and administration by state bodies. This will serve the prestige of the defender of the fatherland and the preservation of its sovereignty. Such a problem is seen in the priority of ensuring the rights and requirements of military personnel over other categories of applicants for limited resources and to enshrine in law the impossibility refusal of state guarantees in the future or narrowing the scope of such rights and their guarantees.

Key words: military personnel, guarantees, guarantees of rights, provision of guarantees, positive law.

Постановка проблеми. Проблема гарантій в праві не нова і з обіцянним закінчення війни вона загострилася і стосується їх для України та для військовослужбовців, особливо тих хто потрапив в полон агресора, потерпів від нього. Щоб такі гарантії не стали вкотре голосливими як за Будапештським меморандумом і ще 23 угодами про безпеку України про це варто турбуватися наперед та вибудувати їх концепт.

Загалом, гарантії передбачають не тільки їх встановлення в позитивному праві, але й можливість їх забезпечення, в тому числі, зверненнями до державних органів та їх посадових осіб за здійсненням гарантованого права чи охоронюваного законом інтересу. Водночас, проблема не у відсутності гарантій, а в їх забезпеченості матеріально, організаційно, адмініструванням, зокрема кадрово. Це стосується гносеології феномену юридичних гарантій за допомогою методу аналізу в їх застосуванні до правового становища військовослужбовців (метод екстраполяції) з врахуванням дій такого стану та міжпредметним підходом (теорія права, конституційне право, адміністративне право, приватне право, військове право, яке активно наразі формується де є низка цікавих та гідних уваги напрацювань).

Визначена темпоральність дослідження надає підстав вважати на дію воєнного часу, який рано чи пізно закінчиться, проте в силу дії інерції, неповороткості державного механізму та проблем із забезпечення залишиться на певний час для погашення заборгованостей перед військовослужбовцями чи/та їх правонаступниками, а визначені рамки дії зазначених гарантій – банально поспішати з дослідженням та виконанням дослідницької програми поза якими воно може втратити свою практичну значущість.

Мета цього напрацювання окрім чисто прагматичного оприлюднення результатів напрацювань здобувача полягає і спробі «внести своїх п'ять копійок» в розв'язання цієї проблеми і забезпеченого позитивним правом прав військовослужбовців матеріальними, процедурними та процесуальними правовими засобами і способами.

Об'єктом стали правовідносини, що виникають при реалізації прав військовослужбовців, а **предметом** – положення позитивного права, практика його застосування в тому числі й судово, та, здебільше, доктрина гарантій.

Основний матеріал. Проблема гарантій прав є поліаспектною та детермінованою міжнародними зобов'язаннями держави, здатністю їх виконати в умовах

протидії агресора та його «симпятиків». В тому вбачається й безпековий аспект та намагання держави гарантувати закріплені права військовослужбовців як найбільш організованої частини суспільства, що мають відповідні професійні знання та навички, ведення бойових дій, використання зброї, здатні швидко організуватися в бойові одиниці для відстоювання влади та її інтересів чи її повалення. Чи не тому з ними державні інституції певним чином «заграють» і навіть після втрати статусу військовослужбовця та виходу на пенсію їм виплачується пенсія в першочерговому порядку? Тож можна погодитися зі сформованим безпековим проявом як концепту держави та суспільства та його секторальністю дії стосовно окремих галузей та осіб [6, с. 295].

Проблемам правових гарантій та гарантій прав військовослужбовців та їх напрямам і проявам присвячені напрацювання українських правників і не тільки використаних як емпіричне підґрунтя в цій роботі. Проте чи розроблені концепти та їх рекомендації будуть сприйняті політиками і отримають свої реалізації в нормативних актах

Як припущення вважаю, що юридичні гарантії не можуть бути абстрактними, а вони розглядатися системно з тим суб'єктивним правом та охоронюваним законом інтересом, що вони забезпечують – в даному разі права та інтереси військовослужбовців в людиноцентричному вимірі. Таке світоглядне розуміння слугує розгляду гарантій не як абстрактної категорії, а в прив'язці до прав конкретних суб'єктивних прав членів суспільства з особливим правовим становищем і важливої складової забезпечення суверенітету України. Послідує з'ясування світоглядного їх розуміння, не є відходом від такого практичного розуміння категорії «юридичні гарантії», а лише за принципом «Леза Окама» свідчать про це.

У Вікіпедії постульовано, що «Юридичні гарантії (фр. *Garantie* – порука, умова, забезпечувати що-небудь) – законодавчо закріплені засоби охорони суб'єктивних прав громадян і організацій, способи їх реалізації, а також засоби забезпечення законності і охорони правопорядку, інтересів особистості, суспільства і держави» [7]. За великим рахунком, воно увібрало у себе підходи та елементи, які до того були проведені в загальній та спеціальній правничій довідковій літературі у послідовності від загального до окремого та спеціального. Так постульовано, що «гарантії прав і свобод людини та громадянина – один із невід'ємних елементів правового статусу людини та громадянина; система умов, засобів, принципів і норм, що забезпечують здійснення, охорону й захист прав і свобод людини та громадянина; необхідна передумова виконання суб'єктами правовідносин обов'язків, покладених на них для реалізації зазначених прав і свобод».

У «Великому юридичному енциклопедичному словнику» правові гарантії визначені як «передбачені законом спеціальні засоби, способи, умови, які забезпечують здійснення в повному обсязі та всебічну охорону права і свободи людини», а в подальшому їх витлумачено у трьох аспектах: пізнавальному для розгляду предметних теоретичних знань про об'єкт їх впливу та відповідну соціальні і правову політику держави; ідеологічному, що використовується владою для пропаганди демократичних ідей в державі та за її межами; практичному – як юридичного інструменту і передумови задоволення соціальних і духовних потреб [2, с. 124]. У інших довідкових виданнях наведені схожі за змістом визначення.

Як відправні вони є відправними для наукового їх аналізу та послідує доктринального моделювання,

що простежимо в подальшому та відберемо за методом розчленування єдиного на складові його конститутивні ознаки. Через верифікацію їх значення та придатності для включення в дефініцію за методом синтезу намагатимуся його вивести розуміння інструментів адміністрування забезпечення прав та охоронюваних законом інтересів військовослужбовців.

Солідаризуюся, що юридичні чи правові гарантії є «... центральним поняттям теорії прав людини, що у концентрованому вигляді відбиває реальність, здійсненість і захищеність прав і свобод людини та громадянина у даному суспільстві, рівень гуманності держави і її інститутів» [1]. Априорі, без гарантій суб'єктивне право стає декларативним і його здійснення є невизначеним та не забезпеченим. Не дарма, проф. О. Ф. Скакун наголосила, що коли немає гарантій, то права, свободи та обов'язки людини і громадянина приймають форму «заяв про наміри» [5, с. 203], тобто носять декларативний характер. А. Ю. Олійник визначив гарантії, як відповідні умови і засоби, що сприяють перетворенню в життя проголошених прав, свобод та обов'язків [3, с. 156].

Категорія гарантій і їх різновидів – юридичні гарантії має й світоглядне підґрунтя, навіть коли вона стосується прав та свобод людини, зокрема людини з особливим правовим статусом, що важливе для вітчизняної науки, де простежується чимала наукова спадщина, що слугує емпіричним підґрунтям досліджень сучасних вітчизняних та зарубіжних, але їх напрацювання не завжди доходять до практичної реалізації у правотворчості, а з іншого боку, матеріально-технічна база для проведення наукових досліджень є застарілою, і ми відстаємо від провідних наукових держав світу на кілька десяти років (науковці користуються здебільшого ідеологічно застарілою термінологічною базою, як спадком радянських догм, передусім науки гуманітарного спрямування, які повинні були розвиватися виключно в напрямі, встановленому державою. Зайво наголошувати, що мета цих досліджень зводилася до обґрунтування проголошених ідеологічних гасел методами, властивими тій чи іншій науці. Йдеться про надзвичайне нормотворення, що спрямоване на надолуження упущеного в тому числі щодо військовослужбовців.

Солідаризуюся з Н. М. Пархоменко, що «Початок збройного конфлікту з Російською Федерацією у 2014 році та широкомасштабна війна на території всієї України з 24 лютого 2022 року зумовили пошук та запровадження нових правових засобів, спрямованих на відновлення правопорядку, захист мирного населення, організацію військово-промислового комплексу, функціонування всіх сфер суспільних відносин та ін. За таких обставин було застосовано відносно новий для вітчизняного державотворення та правотворення правовий інститут надзвичайної правотворчості, результатом якої є акти, які в юридичній науці отримали назву надзвичайного законодавства» [4, с. 89], зокрема з забезпечення гарантій прав та охоронюваних інтересів цієї категорії громадян.

Висновок. Таким чином гарантії прав військовослужбовців наразі у подальшому повинні стати *пріоритетними* в моделювання їх забезпечення та адміністрування. Це слугуватиме престижності захисника вітчизни та її суверенітету. Така проблема вбачається в позачерговості забезпечення прав та вимог військовослужбовців перед іншими категоріями претендентів на обмежені ресурси та закріпити в законі неможливість відмови від гарантій держави у майбутньому чи звужити обсяг таких прав та їх гарантій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарантії прав і свобод людини та громадянина: URL: <https://esu.com.ua/article-28680>
2. Львова О.Л. Гарантії правові. Великий юридичний енциклопедичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. К. ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. С. 124.
3. Олійник А. Ю., Гусарев С. Д., Слюсаренко О. Л. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 176 с.
4. Пархоменко Н. Сучасна теоретико-правова парадигма надзвичайної правотворчості. *Публічне право*. 2022. № 3 (47). С. 88–94.
5. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум; Ун-т внут. дел, 2000. 704 с.
6. Шишка Р.Б. Право на безпеку в системі прав людини у приватній сфері. *Безпека людини, суспільства, держави: Матеріали науково-практичної конференції*, м. Київ, 28 жовтня 2017 р. К.: Київський кооперативний інститут бізнесу і права, 2017. С. 293–296.
7. Юридичні гарантії: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D1%97